

Brüssel, 30.8.2021
COM(2021) 494 final

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

**Enim puudust kannatavate isikute Euroopa abifondist kaasrahastatavate
rakenduskavade elluviimise 2019. aasta aruannete kokkuvõte**

Enim puudust kannatavate isikute Euroopa abifondist kaasrahastatavate rakenduskavade elluviimise 2019. aasta aruannete kokkuvõte

1. SISSEJUHATUS

Euroopa abifond enim puudust kannatavate isikute jaoks (edaspidi „abifond“) aitab leevendada ELis vaesuse kõige äärmuslikumaid vorme, nagu toidupuudus, laste vaesus ja kodutus. Abifondi¹ 2014.–2020. aasta vahendid ulatuvad kokku 3,8 miljardi euronile (jooksevhindades). EL annab kuni 85 % rahalistest vahenditest, millele lisanduvad liikmesriikide omavahendid. Sellega kasvab abifondi koguväärtus ligikaudu 4,5 miljardi euronile.

Liikmesriigid saavad kasutada abifondi kahel viisil:

- toidu- ja/või esmase materiaalse abi rakenduskava jaoks (I rakenduskava) ja/või
- sotsiaalse kaasamise rakenduskava jaoks (II rakenduskava).

Toidu- ja/või esmast materiaalset abi tuleb täiendada kaasnevate meetmetega, nagu hariv tegevus tervisliku toitumise edendamiseks ning toidu valmistamise ja säilitamise alane nõustamine, psühholoogia- ja teraapiaalane tugi, oskuste arendamise programmid, leibkonna eelarve haldamise alane nõustamine, ühiskondlik ja vabaajategevus ning õigusabiteenuste osutamine.

Käesolev kokkuvõte põhineb kooskõlas oma õigusliku alusega² rakenduskavade elluviimise 2019. aasta aruannetel, mis komisjon on saanud liikmesriikidelt³. Seega ei võeta käesolevas aruandes arvesse uusi sätteid, mis kaasseadusandjad on vastu võtnud 2020. aastal COVID-19 pandeemia reageerimiseks.

Nagu varasematel aastatel, vaadeldakse käesolevas aruandes ka 2019. aasta järgset arengut ja finantsandmeid, kui vastav teave on olemas, eelkõige teavet, mis on seotud pandeemia puhkemisele järgnenud ja ka muude komisjoni algatustega ning järgmise mitmeaastase finantsraamistikuga aastateks 2021–2027.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal vähenes aruandeaastal, st enne COVID-19 pandeemiat, seitsmendat aastat järjest, kahanedes 2018. aasta 21,9 %-lt 2019. aastal 21,4 %-le. Suure materiaalse puudusega silmitsi seisjate osakaal vähenes 5,9 %-lt 2018. aastal 5,4 %-le 2019. aastal. See tähendab 27,3 miljonit inimest (2,4 miljonit vähem kui aasta varem).

Samas on 107 miljonit inimest endiselt vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus. EL ei ole hakkama saanud oma 2020. aastaks püstitatud eesmärgiga vähendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu vähemalt 20 miljoni võrra; 2019. aasta lõpuks oli EL vähendanud seda vaid 10 miljoni võrra. Oluliselt suuremas vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus on lapsed – eriti need, kelle vanemad on madala kvalifikatsiooniga – ja puudega inimesed. 2019. aastal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus 23,1 % lastest (16aastased või

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. märtsi 2014. aasta määrus (EL) nr 223/2014, mis käsitleb Euroopa abifondi enim puudustkannatavate isikute jaoks (ELT L 72, 12.3.2014, lk 1). Määrust muudeti 2018. aasta augustis finantsmääruse läbivaatamise käigus: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1537946431022&uri=CELEX:02014R0223-20180802>.

² Määruse (EL) nr 223/2014 artikli 13 lõige 9.

³ Rakenduskava elluviimise aruande esitasid kõik 27 liikmesriiki. Koondaruande koostamine viibis seepärast, et pandeemia põhjustatud erandliku olukorra tõttu laekusid rakenduskavade elluviimise aruanded liikmesriikidelt alles 2020. aasta septembri, mitte juuni lõpuks.

nooremad). Väga halvades tingimustes elavate inimeste määr⁴ – üks selgemaid vaesuse ilminguid – oli 2019. aastal 3,8 %, olles langenud 2018. aastaga võrreldes üksnes 0,2 %. Kokkuvõttes on sellest statistikast näha, et vaesuse vaatenurgast paranes ELis olukord kuni 2019. aastani.

Siiski tuntakse üha enam muret vaesuse järsu suurenemise pärast, kuna COVID-19 pandeemia halvendab suure tõenäosusega olukorda. See on vastuolus kuni 2019. aastani täheldatud suundumusega. Pandeemia on tõenäoliselt suurendanud vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate perede arvu ning laiemalt sotsiaalset ebavõrdsust hariduse ja vaimse tervise valdkonnas⁵. Seepärast on jätkuvalt vaja anda toetust kõige ebasoodsamas olukorras olevatele ühiskonnarühmadele.

2. EDASINE ARENG ELis

Vastusena COVID-19 pandeemia võeti vastu kaks koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatust (CRIId). Teisega neist investeerimisalgatustest (CRII+),⁶ mis võeti vastu 2020. aasta aprillis, on ette nähtud erakordne paindlikkus Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide kasutamisel. Lisaks on sellega kehtestatud konkreetset toetusmeetmed, et aidata enim puudust kannatavaid isikuid, milleks on muudetud abifondi rakenduskavade elluviimise eeskirju nii, et korraldusasutustel, partnerorganisatsioonidel ja muudel sidusrühmadel oleks võimalik tekkivatele probleemidele kiiresti reageerida. Näiteks saab nüüd anda toiduabi ja esmast materiaalselt abi vautšerite kaudu ning jagada isikukaitsevahendeid, millega vähendatakse abiandjate nakatumise ohtu. Samuti on ette nähtud, et eelarveaastal 2020–2021 kaasrahastatakse meetmeid 100 % ulatuses. 2021. aasta aprilli lõpuks oli algatuste CRII ja CRII+ käivitamise tulemusel esitatud abifondi rakenduskavade muutmiseks 9 liikmesriigis (Austria, Hispaania, Horvaatia, Itaalia, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Rumeenia ja Ungari) 12 ettepanekut: kaheksa muudatusettepanekut 100 % kaasrahastamise määra rakendamiseks ja neli muudatusettepanekut COVID-19 pandeemia reageerimise erakorraliste meetmete kehtestamiseks.

Peale selle võeti 2020. aasta detsembris taasterahastu „NextGenerationEU“ raames kasutusele ühtekuuluvust ja Euroopa territooriume toetav taasteabi (REACT-EU). REACT-EU tagab lisavahendid praegustele ühtekuuluvuspoliitika programmidele, võimaldades samal ajal liikmesriikidel teha täiendavaid rahasüste abifondi rakenduskavadesse. Et tagada kiire tegutsemine, tehakse liikmesriikidele märkimisväärne eelmakse (11 %), nii et nad saavad lisavahendid kohe kasutusele võtta, ja siingi ei nõuta neilt riiklikku kaasrahastamist.

2021.–2027. aasta mitmeaastases finantsraamistikus on abifond lõimitud Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) eesmärgiga suurendada nende kahe fondi vahelist koostoimet. Eesmärgiga suurendada sotsiaalse kaasamise jaoks antavat toetust on ESF+ määru⁸

⁴ Väga halvades tingimustes elavate inimeste määr on nende inimeste osakaal elanikkonnas, kes elavad ülerahvastatud eluruumides, kus esineb vähemalt üks järgmistest puudustest: katus lekib või puudub vannituba/duširuum ja siseruumides olev vesiklosett või mida peetakse liiga pimedaks.

⁵ Growing up in lockdown: Europe's children in the age of COVID-19 (Aruanne „Kasvades piirangutega: Euroopa lapsed, kes on sündinud COVID-19 ajal“). <https://www.eurochild.org/resource/growing-up-in-lockdown-europes-children-in-the-age-of-covid-19/>.

⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/qanda_20_574.

⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/QANDA_20_948.

⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1057, millega luuakse Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1296/2013.

sätestatud, et eelarve jagatud täitmist järgiva ESF+ haru vahenditest tuleb vähemalt 25 % eraldada sotsiaalse kaasatuse edendamiseks (Euroopa Sotsiaalfondi 2014.–2020. aasta eelarves 20 %) ning lisaks peab iga liikmesriik eraldama neist vahenditest vähemalt 3 % materiaalse puuduse leevendamiseks, mis on praegu abifondi põhieesmärk.

Nõukogu on võtnud komisjoni ettepaneku põhjal vastu soovitus Euroopa lastegarantii loomise kohta⁹. Selle algatusega astutakse konkreetne samm Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava elluviimisel, rakendades selle samba 11. põhimõtet, mille kohaselt on lastel õigus kvaliteetsele ja taskukohasele alusharidusele ja lapsehoiule ning kaitsele vaesuse eest. Soovitus kutsutakse liikmesriike üles tagama, et abi vajavatel lastel (alla 18aastased isikud, kes elavad vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevas leibkonnas) on tagatud igakülgne tasuta juurdepääs mitmele põhiteenusele, sealhulgas vähemalt ühele tervislikule einele igal koolipäeval, ning hea juurdepääs tervislikule toitumisele üldiselt. Soovitus julgustatakse liikmesriike

- toetama muu hulgas mitterahalise või rahalise toetuse kaudu võimalust saada tervislikke einet ka muul ajal kui koolipäevadel;
- tagama, et alusharidus- ja lapsehoiuasutuste ning haridusasutuste toitumisstandardites on võetud arvesse toitumise erivajadusi;
- piirama rasva-, soola- ja suhkrurikaste toiduainete reklaamimist ja nende kättesaadavust alusharidus- ja lapsehoiuasutustes ning haridusasutustes ning
- pakkuma lastele ja peredele piisavat teavet laste tervisliku toitumise kohta.

3. ABIFONDI KOORDINEERIMINE ELi TASANDIL

Abifondi eksperdirühm on endiselt peamine foorum, kus korraldusasutused vahetavad teavet abifondi rakendamise kohta. Eksperdirühm kohtus 2019. aastal kaks korda ja 2020. aastal neli korda, et arutada abifondi programmi rakendamist, eelkõige selliseid küsimusi nagu kaasnevad meetmed, toiduannetused, auditid, koordineerimine muude ELi fondidega, lihtsustatud kuluvõimalused ja e-vautšerid. 2020. aastal kuulus kohtumiste päevakorda ka reageerimine COVID-19 pandeemiaga seotud kriisile, sealhulgas asjakohased abifondi käsitleva määruse muudatused. 2020. aasta oktoobris ja detsembris pidas abifondi eksperdirühm ühiseid koosolekuid ESFi tehnilise töörühmaga.

Sidusrühmadevaheliste suhete edendamiseks korraldas komisjon 2016.–2019. aastal 18 abifondi võrgustiku kohtumist. Igal kohtumisel oli osalejatel võimalik tutvustada juhtumiuuringuid ning arutada abifondi rakendamise konkreetsete aspektidega seotud probleeme ja lahendusi, näiteks küsimust, kuidas jõuda enim puudust kannatavate isikuteni, nagu lapsed, kodutud ja eakad. Ühel 2019. aasta kohtumisel keskenduti fondi seirele ja hindamisele ning tõsteti esile korraldusasutuste ja partnerorganisatsioonide suuri jõupingutusi. 2020. ja 2021. aastal jätkus abifondi võrgustiku tegevus abifondi rakendamisega seotud osaliste esimese iga-aastase konverentsiga (oktoobris 2020), mis andis võimaluse võtta kokku abifondi saavutused ja arutada ees seisvaid katsumusi. 2021. aasta veebruaris toimus temaatiline seminar, kus olid vaatluse all abifondist rahastatavate meetmetega hõlmatud uued abisaajad ja COVID-19 kriisi ajal rakendatud uued tavad. Kooskõlas määrusega korraldas komisjon 2018. ja 2019. aastal ka iga-aastase ELi tasandi

⁹ Nõukogu 14. juuni 2021. aasta soovitus (EL) 2021/1004, millega luuakse Euroopa lastegarantii.

kohtumise, mida juhtisid partnerorganisatsioonide esindajad. Neil kohtumistel oli tähelepanu keskmes üleminek uude suutlikkuse suurendamise etappi.

4. RAKENDUSKAVADE ELLUVIIMISEL TEHTUD EDUSAMMUD¹⁰

4.1. Rahaliste vahendite kasutamine

Abifondi rakenduskavade rahaliste vahendite kasutamine oli 2019. aastal kooskõlas eeldatud suundumusega. Abifondi rakenduskavade alusel võetud rahastamiskõlblike avaliku sektori kulukohustuste kogusumma, mis oli pidevalt suurenenud – 2016. aastal 569,5 miljonit eurot, 2017. aastal 633,3 miljonit eurot ja 2018. aastal 762,2 miljonit eurot –, kahanes 2019. aastal 608 miljonile eurole. See kahanemine tulenes asjaolust, et suur osa abifondi eelarvevahenditest oli eraldatud juba eelmistel aastatel.

2019. aasta lõpu seisuga ulatusid aastateks 2014–2019 eraldatud vahendid kokku peaaegu 3 340 miljoni euroni, mis moodustas 74 % rakenduskavade koguvahenditest (mis hõlmavad ELi vahendeid ja riiklikku kaasrahastamist). 2018. aastaga võrreldes vähenesid 2019. aastal veidi abisaajatele tehtud maksed (vastavalt 501,2 miljonit eurot ja 478,5 miljonit eurot), kuid olid siiski tublisti suuremad kui varasematel aastatel (2017. aastal 412,8 miljonit eurot ja 2016. aastal 435,2 miljonit eurot). Üksikasjaliku finantsjaotuse näitajate ja liikmesriikide kaupa leiab lisas esitatud I tabelist¹¹.

2019. aastal liikmesriikide poolt komisjonile esitatud maksetaotlused hõlmasid 663,9 miljoni euro ulatuses avaliku sektori rahastamiskõlblike kulusid. See summa oli oluliselt suurem kui varasematel aastatel (2018. aastal 346,4 miljonit eurot, 2017. aastal 478,2 miljonit eurot ja 2016. aastal 353,4 miljonit eurot), mis oli osaliselt põhjustatud liikmesriikidele maksetaotluste esitamisel võimaldatud paindlikkusest. Komisjonile 2014.–2019. aasta kohta esitatud maksetaotluste kogusumma ulatus 1 888,3 miljoni euroni.

31. detsembriks 2019 oli komisjon maksnud vahemaksetena kokku 1,5 miljardit eurot (2020. aasta lõpuks 2,0 miljardit eurot, mis moodustas 2014.–2020. aasta kogueraldisest 52 %). Abifondi rahaliste vahendite kasutamine sujub üldjoontes hästi ja on kooskõlas programmi elluviimise edenemisega kohapeal (vt järgmine punkt). Lisaks on seni toimunud väga vähe automaatseid kulukohustuste vabastamisi¹².

4.2 Rakendamine kohapeal

Abifondi jõudmine sihtrühmadeni ja abi lõppsaajate profiil

Abifondist toetuse andmine jätkus 2019. aastal 26 liikmesriigis, tuginedes varasemate aastate edusammudele¹³. Enamik liikmesriike (22 riiki 26st) jagas toidu- ja/või esmast materiaalse abi ja võttis kaasnevaid meetmeid (I rakenduskava, vt tabel 1), kusjuures Itaalia

¹⁰ Näitajad kajastavad olukorda programmitöö perioodil 2014–2020 seisuga 31. detsember 2019, nagu sellest oli 21. oktoobriks 2020 teada antud rakenduskavade elluviimise aastaaruannetes.

¹¹ Mitu liikmesriiki on ajakohastanud teatavaid abifondi 2015., 2016., 2017. ja 2018. aasta ühiste sisendandmete väärtusi. Seepärast võivad käesolevas jaos esitatud väärtused erineda varasematel aastatel avaldatud väärtustest.

¹² Automaatne kulukohustuste vabastamine toimus üksnes Ühendkuningriigi puhul, kes otsustas abifondi mitte rakendada. 20. jaanuaril 2020 teavitas Ühendkuningriik komisjoni kirjalikult, et loobub osalemast abifondi rakenduskavade alusel 1. jaanuarist 2014 kuni 31. detsembrini 2020 elluviidavas toidu- ja/või esmase materiaalse abi rakenduskavas.

¹³ Rumeenia ei andnud 2019. aastal abi, kuna riigi rakenduskava ümberkujundamisel pärast institutsioonilisi muudatusi esines viivitusi, millele lisandusid probleemid riigihangetega.

esitas esmase materiaalse abi näitajad seiresüsteemis esimest korda¹⁴. Neli liikmesriiki jätkas sotsiaalse kaasamise rakenduskava elluviimist (II rakenduskava, vt tabel 1).

Tabel 1. 2019. aastal antud abi liigid

Rakenduskava	Abi liik	Liikmesriik
I rakenduskava	Toit	BE, BG, EE, ES, FI, FR, MT, PL, PT, SI (10)
	Esmane materiaalne abi	AT (1)
	Mõlemad	CY, CZ, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, LV, SK (11)
II rakenduskava	Sotsiaalne kaasamine	DE, DK, NL, SE (4)

Allikas: SFC2014.

Hinnanguliselt sai 2019. aastal abifondist toiduabi 12,2 miljonit inimest ja materiaalet abi üle 800 000 inimese ning umbes 30 000 inimesele anti abi sotsiaalse kaasamise meetmete raames. Konservatiivse hinnangu kohaselt sai abifondist toetust kokku üle 12,5 miljoni inimese¹⁵. Kõige enam suurenes abi lõppsaajate arv Prantsusmaal (450 132 rohkem kui 2018. aastal), Horvaatias (132 675 rohkem), Lätis (58 904 rohkem), Iirimaa (42 713 rohkem) ja Soomes (34 229 rohkem). Seevastu 17 liikmesriigis registreeriti väiksem arv abi lõppsaajaid, eelkõige Itaalias (594 297 vähem kui 2018. aastal)¹⁶ ja Kreekas (70 961 vähem)¹⁷ ning Tšehhi Vabariigis, Bulgaarias, Poolas ja Slovakkias. Peale selle on Rumeenial jätkuvalt rakendamisprobleeme (vt allpool).

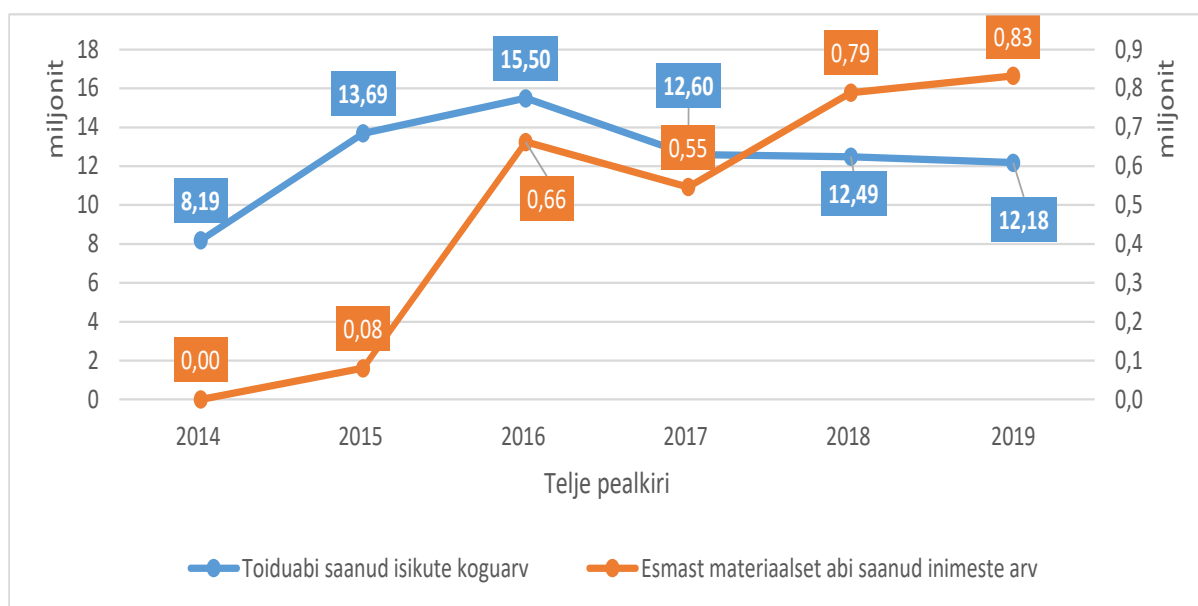
¹⁴ Itaalia hakkas jagama esmast materiaalet abi 4. meetme alusel 2018. aastal, kuid ei sisestanud seiresüsteemi mingeid andmeid.

¹⁵ Rakenduskavade puhul, mille raames saavad samad inimesed nii toiduabi kui ka esmast materiaalet abi, on koondnäitajate esitamisel maha arvatud ilmselge kattumine rakenduskava elluviimise aastaaruande andmetes.

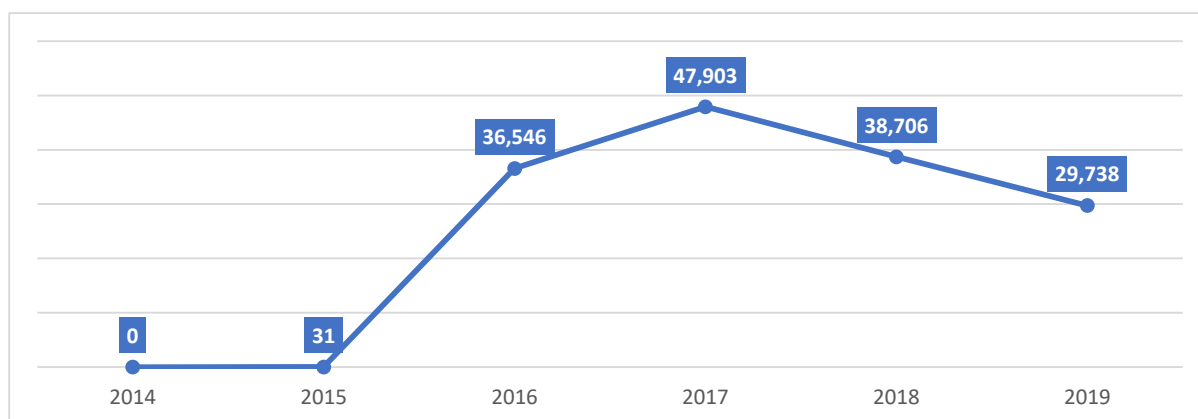
¹⁶ Itaalia rakenduskava elluviimise aastaaruande kohaselt võib abi lõppsaajate arvu vähenemist Itaalias seostada garanteeritud miinimumsissetuleku reformiga (*Reddito di Cittadinanza*) ning andmeedastuse kvaliteedi paranemisega tänu IKT arengule.

¹⁷ Andmete võrdlemisel eelmise aasta näitajatega tuleks olla ettevaatlik, kuna abifondi seiresüsteemis on tehtud muudatusi, nagu on teada antud rakenduskava elluviimise aastaaruandes.

Joonis 1. Toiduabi ja/või esmast materiaalist abi saanud inimeste arv (miljonites)

Joonis 2. Sotsiaalse kaasamise meetmete raames abi saanud inimeste koguarv

Allikas: SFC2014.

Abifondi toetuse lõppsaajate üldprofiil on jäänud üldjoontes samaks. Nagu varasematel aastatel, oli veidi alla poole (49 %) kõikidest abisaanutest naised. Üle 30 % pakutavast toetusest said lapsed, järgnesid rändajad, teise riigi taustaga inimesed või vähemused (10 %) ning kodutud (7 %). 2019. aastal oli 8 % abifondi toetuse lõppsaajatest 65aastased või vanemad ja veidi alla 5 % oli puudega. Need näitajad on partnerorganisatsioonide hinnangud ja neisse tuleks suhtuda ettevaatlikult.

2019. aastal toiduabi, esmast materiaalist abi või sotsiaalse kaasamise meetmete raames abi saanutest ligikaudu 30 % olid lapsed. See osakaal on varasemate aastatega võrreldes pisut suurenenud. Mitmes liikmesriigis said lapsed suurima osa toiduabist, eeskätt Küprosel, Tšehhi Vabariigis, Horvaatias, Ungaris ja Maltal, kus lapsed moodustasid toiduabi lõppsaajatest 42–92 %. Küprosel, Iirimaa, Ungaris ja Austrias oli laste osakaal suur ka esmase materiaalse abi lõppsaajate seas, jäädes vahemikku 86–100 %. Nende riikide rakenduskavades on nähtud lastele ette eritoetus.

Kast 1. Näited abi lasteni jõudmisest liikmesriikides

2019. aastal jätkas enamik lapsi toetavaid liikmesriike meetmetega, mille elluviimist oli alustatud juba 2018. aastal.

Tšehhi Vabariigis pakutakse ebasoodsas olukorras olevatele lastele koolides subsideeritud einet. Arvatakse, et koolieelikute ja algkooliealiste kvaliteetne toitlustamine koolides innustab lapsi koolis käima. Sellistes kavades osalevate koolide arv kasvab pidevalt. Tšehhi Vabariigis jagatav materiaalne abi hõlmab viit liiki piimasegusid ja jätkupiimasegu eri vanuserühmadele ning imikutoitu.

Küprosel moodustavad lapsed suurima osa nii toiduabi lõppsaajatest (92 %) kui ka materiaalse abi lõppsaajatest (100 %). Puudust kannatavatele koolilastele pakutakse koolisööklates valmistatud tasuta einet. Materiaalse abina antakse haavatavatele värskele vanematele imikupakk, mis sisaldab imiku hooldamisel vajaminevaid esmatarbekaupu.

Horvaatias abistatakse kooliprogrammi raames lapsi, kes elavad vaesuses või keda ohustab vaesus. Need lapsed saavad koolitoitu, nagu ka koolikoti ja muid koolitarbeid.

Saksamaa keskendub toetuse andmisel ELi rändajate eelkooliealistele lastele (kuni 7aastased), pakkudes neile alusharidust. Saksamaa pakub tuge ka nende laste vanematele.

Ungaris moodustavad lapsed suure osa abi lõppsaajatest. Vaestest peredest pärit lastele jagatakse toidupakke ja esmast materiaalselt abi. Vaestele lapseootel naistele antav toiduabi võib aidata ka ära hoida vastsündinute kokkupuutumist materiaalse puudusega.

Iirimaa on abikava toeks ka toidupanku kasutavate perede lastele. Samuti tuleb lastele suunatud abina käsitleda kodu sisseseadmise komplekte (mis sisaldavad imikupakke), mida jagatakse uude kodusse kolivatele pagulasperedele. Lisaks said riigi pakutud majutust kasutavate rahvusvahelise kaitse taotlejate lapsed 2019. aastal koolitarvete komplekti.

Austrias antakse miinimumsissetulekuga perede kooliealistele lastele koolikott ja muid koolitarbeid.

Kreekas jagatakse lastele toiduabi ja ka spetsiaalset materiaalselt abi, mille hulka kuuluvad koolikotid ja kirjatarbed. Lastele on suunatud konkreetsed kaasnevad meetmed, nagu lastele mõeldud psühhosotsiaalse toe, mõjuvõimu tugevdamise ja sotsiaalse kaasamise teenused, sotsiaalne juhendamine ning kultuuri- ja loominguiline tegevus.

Lätis saavad lapsed spetsiaalset abi. See abi hõlmab i) kolme liiki toidupakke imikutele ja väikelastele (7–12 kuu vanustele, 13–18 kuu vanustele ja 19–24 kuu vanustele); ii) nelja liiki hügieenitarvete komplekte kuni 24 kuu vanustele imikutele ja väikelastele (0–6 kuu vanustele, 7–12 kuu vanustele, 13–18 kuu vanustele ja 19–24 kuu vanustele); iii) individuaalseid õppevahendeid 5–10aastastele lastele ning iv) individuaalseid õppevahendeid 11–16aastastele lastele. Diskrimineerimise ärahoidmiseks kannab Läti eraldi hoolt selle eest, et kooliasjad (nt koolikotid) ei oleks sellise värvi, kuju ja piltidega, mis soodustaksid stereotüüpseid arusaamu tüdrukutest ja poistest.

Ligikaudu 10 % abi lõppsaajatest olid rändajad, teise riigi taustaga inimesed või vähemused. Siiski võib see osakaal olla suurem, kuna andmekaitsega seotud põhjustel teavet toetust saavate rändajate kohta alati ei edastata (Kreeka, Prantsusmaa ja Slovakkia). Tavaliselt on suurim rühm rändajad, kellele järgnevad pagulased ja varjupaigataotlejad.

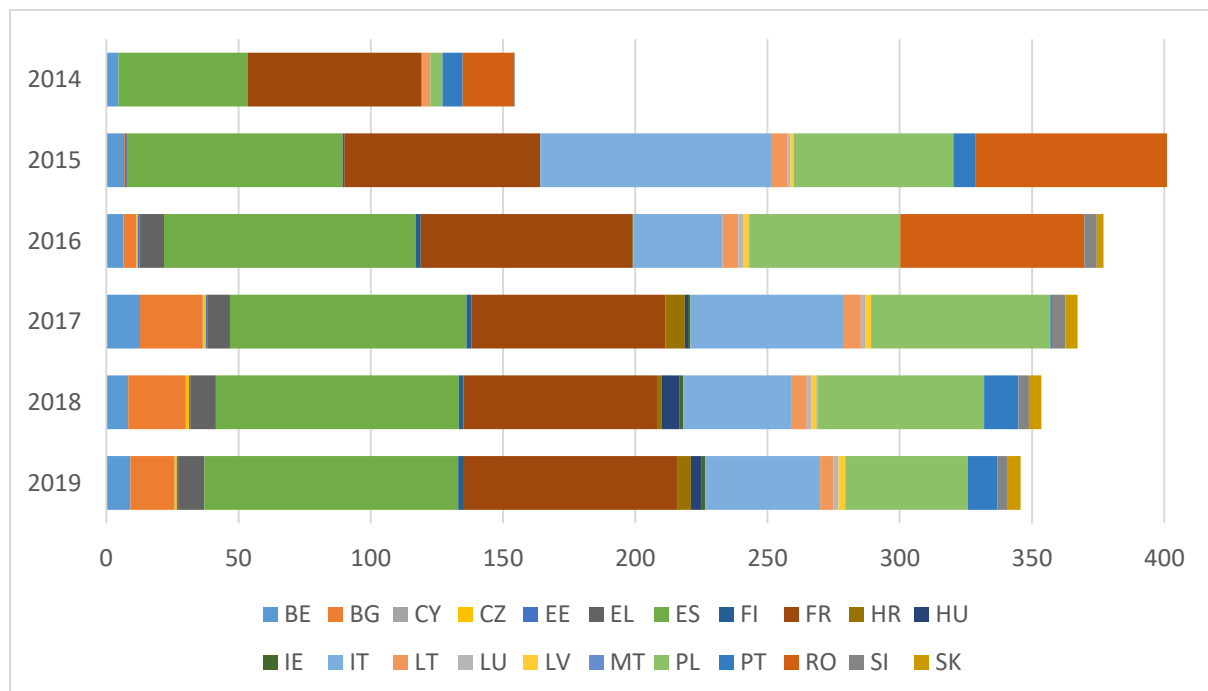
Hinnanguliselt 7 % abifondi toetuse lõppsaajatest olid kodutud, kelle osakaal on püsinud 2018. ja 2019. aastal stabiilne. Samas on kodutute arvu eriti keeruline hinnata, kuna nad ei ole registreeritud ja nad on sageli tõrksad jagama mistahes isiklikku teavet. Tšehhi

Vabariigis, Prantsusmaal ja Iirimaa oli üle 13 % toiduabi lõppsaajatest kodutud. Itaalias jätkus abi saavate kodutute osakaalu kahanemine võrreldes 2018. ja 2017. aastaga.

I rakenduskava: toiduabi

2019. aastal toiduabi jagamine eelmise aastaga võrreldes eriti ei muutunud, ehkki alates 2016. aastast on näha väikest kahanemissuundumust. Umbes pooled I rakenduskava rakendanud 21 liikmesriigist kas suurendasid jagatava toidu kogust või hoidsid selle samal tasemel. Kokkuvõttes jagati 2019. aastal veidi vähem toitu kui 2018. aastal, kuna jagatava toidu koguse suurenemise eelkõige Hispaanias, Prantsusmaal ja Itaalias tasakaalustas koguste vähenemine Poolas ja Bulgaarias¹⁸.

Joonis 3. Aastatel 2014–2019 liikmesriikides antud toiduabi (tuhandetes tonnides)

Allikas: SFC2014.

Üle poole (55 %) toiduabist moodustasid piimatooted ning jahu, leib, kartul ja muud tärkliiserikkad tooted. Piimatoodete osakaal oli eriti suur Prantsusmaal ja Hispaanias. Soomes, Lätis, Slovakkias ja Itaalias oli suur jahu, leiva, kartuli ja muude tärkliiserikkaste toodete osakaal (50 % ja rohkem). Jagatud puu- ja köögivilja kogus (ühine väljundnäitaja nr 4, vt lisa) ning liha, munade, kala ja mereandide kogus (ühine väljundnäitaja nr 5, vt lisa) jätkas aastatel 2017–2019 suurenemist, kasvades 2019. aastal vastavalt 17,5 % ja 8,5 %. Rasvade ja õli kogus varieerus liikmesriigiti ning nende osakaal püsis keskmiselt 5 % juures. Valmistoidu¹⁹ osakaal oli Iirimaa võrdlemise suurus (25 %), kuid muidu mõistlikult väike ja kahanev, jäädes ELis 9 % juurde, eelkõige tänu valmistoidu osakaalu märkimisväärsesele kahanemisele Ungaris (36 %-lt 2018. aastal ligikaudu 18 %-le 2019. aastal). Jagatud toidu hind inimese kohta on liikmesriikide ja aastate lõikes üsna erinev. See on tingitud eeskätt

¹⁸ Võttes arvesse nende riikide rakenduskavade mahtu, jagati 82 % kogu 2019. aastal jagatud toidust neis viies liikmesriigis (Hispaania, Prantsusmaa, Poola, Itaalia ja Bulgaaria), mistõttu mis tahes muutused nende riikide toiduabi jagamises mõjutasid märkimisväärselt koondnäitajat. Jagatud toidu hinnanguline kogus toiduabi lõppsaaja kohta on siiski kooskõlas teiste liikmesriikide omaga.

¹⁹ Valmistoidu hulka kuuluvad tarbimisvalmis kuivtooted, pika säilimisajaga toidud, valmissegud ja suupisted.

jagatud toodete kogusest ja liigist (nt värske toodete suur osakaal) ning abistamise intensiivsusest.

Kõik 21 toitu jaganud liikmesriiki peale Küprose jagasid standardseid toidupakke. 14 liikmesriiki – Belgia, Bulgaaria, Hispaania, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Läti, Poola, Slovakkia, Soome, Tšehhi Vabariik ja Ungari – pakkusid ka eineid. Mõni neist pakkus eineid koolilastele (Horvaatia, Kreeka, Küpros ja Tšehhi Vabariik), mõni kodututele (Iirimaa, Itaalia, Läti, Poola, Slovakkia ja Ungari). Eesti toidupangad jätkasid tihedat koostööd kohalike ametiasutuste ja omavalitsustega, et jõuda võimalikult lähedale inimeste kodudele. Tänu partnerite heale teabevahetusele jagati vaatlusalusel ajavahemikul, nagu ka 2018. aastal, 95 % kõigist toiduabipakkidest. Nagu varasematel aastatel, rahastati Bulgaarias, Hispaanias, Küprosel ja Ungaris partnerorganisatsioonide toidujagamist täielikult abifondi vahenditest, 2019. aastal tehti seda ka Kreekas.

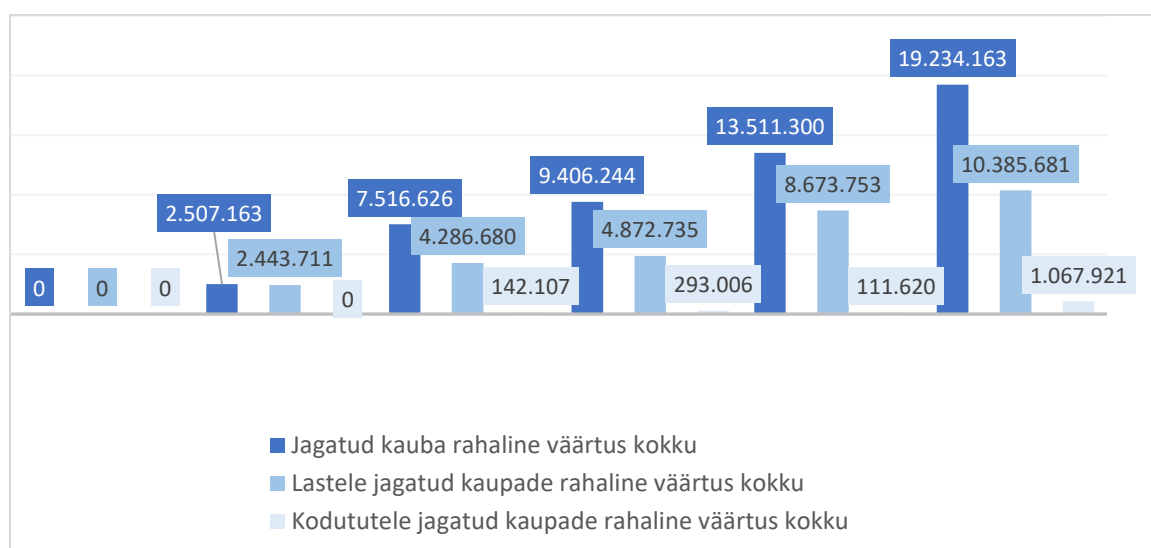
I rakenduskava: esmane materiaalne abi

Esmase materiaalse abi kogus suurenes märkimisväärselt. 2019. aastal jagasid liikmesriigid esmast materiaalet abi 19,2 miljoni euro väärtuses, mida oli 42 % rohkem kui 2018. aastal, mil see oli juba 2017. aastaga võrreldes 44 % suurenenud. Erinevalt 2018. aastast ei olnud see kasv tingitud niivõrd sellest, et esmast materiaalet abi hakkas andma rohkem liikmesriike,²⁰ vaid pigem esmase materiaalse abi andmise laialdasest suurenemisest. See suurenemine oli iseäranis silmatorkav Austrias, Horvaatias, Kreekas ja Lätis. Seitse liikmesriiki (Küpros, Leedu, Luksemburg, Slovakkia, Tšehhi Vabariik ja Ungari) jätkasid esmase materiaalse abi jagamist nii nagu eelmisel aastal. Itaalia hakkas esmase materiaalse abi andmise käigust aru andma pärast seda, kui ta hakkas jagama 2018. aastal kodututele esmatarbekaupu. Enamik kaubast jagati neljas liikmesriigis: Austrias, Kreekas, Horvaatias ja Ungaris (vt joonis 4). Kodututele pöörati erilist tähelepanu Itaalias eluasemetoetuse meetmete rakendamisel, kuid nad said abi ka Horvaatias, Kreekas, Slovakkias ja Tšehhi Vabariigis ning neid varustati hügieenitarvete ja muu kaubaga. Horvaatias, Itaalias ja Tšehhi Vabariigis jagati neile (inimestele, kes olid ümber paigutatud või elasid ajutises elukohas) ka köögitarbeid ja riideid ning Horvaatias, Itaalias, Kreekas ja Tšehhi Vabariigis magamiskotte ja tekke.

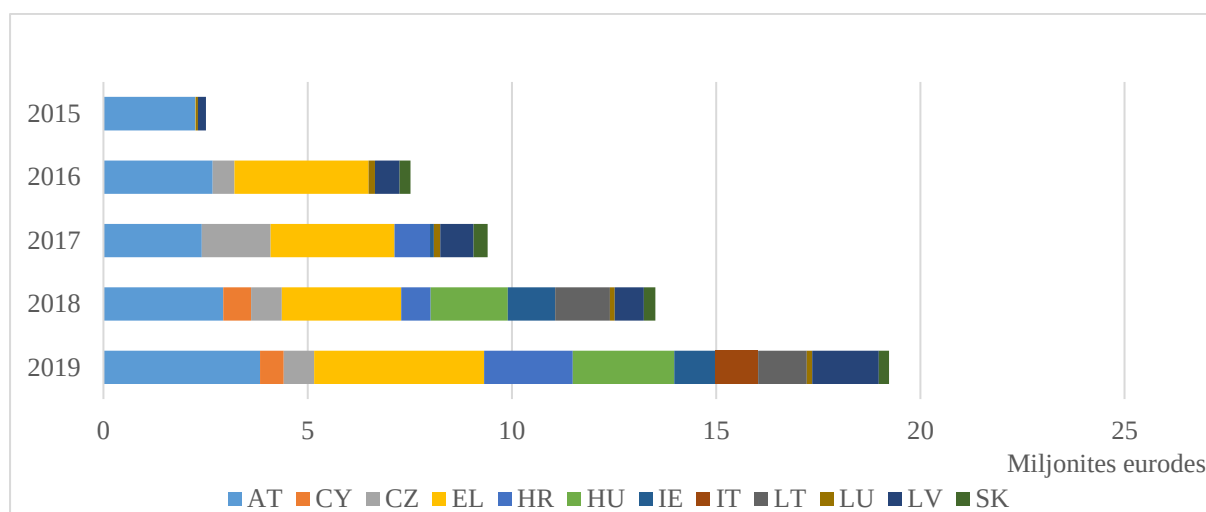
Abifondi kaudu jagati esmase materiaalse abina jätkuvalt eelkõige koolitarbeid ja hügieenitarbeid lastega peredele. 2019. aastal jagati lastega peredele kirja- ja koolitarbeid (Austria, Horvaatia, Iirimaa, Kreeka, Läti ja Ungari), koolikotte (Austria, Horvaatia, Kreeka ja Läti), imikuhoolduspakke (Horvaatia, Iirimaa, Kreeka, Küpros ja Ungari) ning spordivarustust (Horvaatia ja Kreeka) ja -riideid (Horvaatia, Itaalia ja Kreeka). Kreekas, Luksemburgis, Lätis, Slovakkias ja Ungaris jagati ka pesupesemisvahendit, kreemi ja seepi imikutele ja maimikutele, niiskeid salvrätikuid ning mähkmeid.

²⁰ Itaalia hakkas andma esmast materiaalet abi 2018. aastal ja alustas selle mõõtmist 2019. aastal. Itaalia panus materiaalse abi üldisesse suurenemisse on siiski vaid umbes 15 %.

Joonis 4. Aastatel 2014–2019 jagatud kauba rahaline koguväärtus kaubaliikide kaupa

Joonis 5. Aastatel 2014–2019 jagatud kauba rahaline koguväärtus liikmesriikide lõikes

Allikas: SFC2014.

I rakenduskava: kaasnevad meetmed

Kooskõlas abifondi käsitleva määrusega võtsid liikmesriigid, kes viisid 2019. aastal ellu I rakenduskava, ka kaasnevaid meetmeid. Enamik liikmesriike jätkas arvukate kaasnevate meetmete rakendamist. Näiteks

- Austria lisas igasse koolitarvete stardikomplekti brošüüri, mis sisaldab mitmesugust teavet, sealhulgas muude teenuste kohta, nagu finantskoolitus, toiduabi ja riiete jagamine, ning kooliga seotud kasulikke näpunäiteid lastele;
- Eesti jagas ajakirja Abiline uut numbrit, mis sisaldab kasulike organisatsioonide kontaktandmeid ja retsepte, kus on kasutatud toidupakkides leiduvaid toiduaineid, ning
- Poola laiendas veelgi oma kaasnevate meetmete valikut, lisades näiteks füsioteraapia ja kehalised harjutused ülekaalulistele, et aidata ennetada selgroohaigusi.

Kaasnevate meetmete hulka kuuluvad ka järgmised meetmed:

- ulatuslik ühiskondlik-ametialane integratsiooniprojekt, mis tugineb CPASi (avalikud sotsiaalse tegevuse keskused) poolt La Louvière' linna südamesse rajatud mitmel nn kodanike poel (*Magasins Citoyens*),²¹ mis pakuvad arvukaid teenuseid (nt kasutatud riiete kauplus ja toetus töötajatele) (Belgia);
- hariduspsühholoogia talitus, mis aitab lõimida ja toetada meele- ja intellektipuudega või tõsiste õpiraskustega lapsi selliste programmide kaudu nagu „Kirjaoskus keskkoolis“ (Küpros), ning
- sotsiaalpartnerlus „Solidaarsus Dráma²² piirkonnas“, et aidata eakaid (Kreeka).

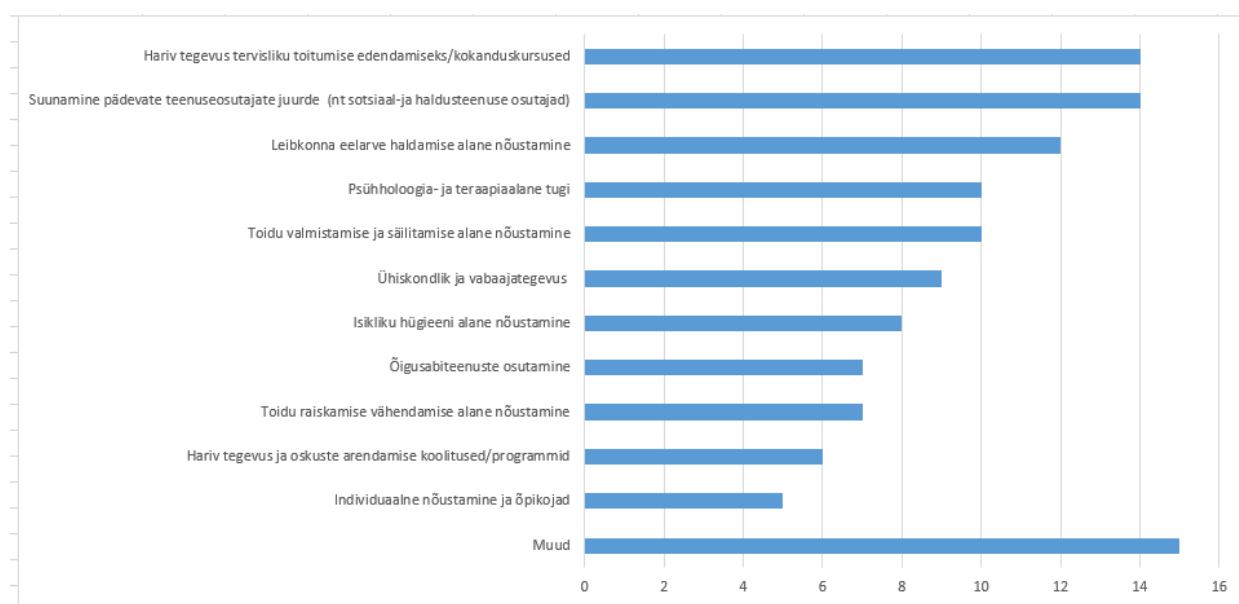
Enamik liikmesriike viis korraga ellu mitut kaasnevat meetet, vaid mõni üksik otsustas keskenduda üksnes ühele või kahele. 2019. aastal elluviidud kaasnevad meetmed (vt joonis 6) hõlmasid järgmist:

- toidu valmistamise ja säilitamise alane nõustamine (Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Leedu, Läti, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Slovakkia, Soome ja Tšehhi Vabariik);
- hariv tegevus tervisliku toitumise edendamiseks, nt toiduvalmistamiskursused (Belgia, Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Leedu, Luksemburg, Läti, Poola, Prantsusmaa, Slovakkia, Soome ja Tšehhi Vabariik);
- toidu raiskamise vähendamise alane nõustamine (Belgia, Bulgaaria, Horvaatia, Luksemburg, Läti, Poola ja Portugal);
- isikliku hügieeni alane nõustamine (Belgia, Bulgaaria, Horvaatia, Läti, Poola, Slovakkia, Tšehhi Vabariik ja Ungari);
- suunamine pädevate teenuseosutajate juurde (nt sotsiaal-/haldusteenused) (Austria, Belgia, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Läti, Prantsusmaa, Slovakkia, Soome ja Tšehhi Vabariik);
- individuaalne nõustamine ja õpikojad (Horvaatia, Kreeka, Malta, Sloveenia ja Tšehhi Vabariik);
- psühholoogia- ja teraapiaalane tugi (Horvaatia, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Poola, Prantsusmaa, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi Vabariik ja Ungari);
- leibkonna eelarve haldamise alane nõustamine (Belgia, Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Leedu, Läti, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Slovakkia ja Tšehhi Vabariik);
- ühiskondlik ja vabaajategevus (Eesti, Horvaatia, Läti, Malta, Prantsusmaa, Sloveenia, Soome ja Tšehhi Vabariik);
- hariv tegevus ja oskuste arendamise koolitused/programmid (Horvaatia, Kreeka, Malta, Poola, Prantsusmaa ja Sloveenia);
- õigusabiteenuste osutamine (Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Poola, Prantsusmaa ja Tšehhi Vabariik);
- muud kaasnevad meetmed (Austria, Belgia, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Itaalia, Kreeka, Küpros, Luksemburg, Malta, Poola, Prantsusmaa, Sloveenia, Soome ja Tšehhi Vabariik), sealhulgas personaalsed tugiteenused, täiskasvanute hooldus, sotsiaaltransport, toetus juurdepääsul õigustele ja koolitoetus.

²¹ <https://www.cpas.lalouviere.be/les-magasins-citoyens>.

²² Linn ja omavalitsusüksus Kreeka kirdeosas.

Joonis 6. 2019. aastal elluviidud kaasnevate meetmete liigid (n = 22)

II rakenduskava: sotsiaalne kaasamine

Nagu varasematel aastatel, võtsid II rakenduskava ellu viinud liikmesriigid²³ (Madalmaad, Rootsi, Saksamaa ja Taani) sotsiaalse kaasamise meetmeid.

Saksamaal oli põhieesmärk jõuda äsja saabunud täiskasvanuteni ja kodututeni ning parandada nende juurdepääsu nõustamisele ja toetusmeetmetele. Saksamaa on juba ületanud mitmed selles valdkonnas püstitatud eesmärgid. 2019. aastal sotsiaalse kaasamise meetmetes osalenud äsja saabunud täiskasvanutest ja kodututest jätkas sotsiaalteenuste kasutamist peaaegu 90 % (eesmärk oli 70 %²⁴), mis on kooskõlas abifondi eesmärgiga olla vaheastmeks liikumisel suurema sotsiaalse kaasatuse poole. 2019. aastaks nõustatud kodutute ja kodutuks jäämise ohus olevate inimeste koguarv oli 26 830, mis juba ületab rakenduskava erieesmärki 25 %. Suuri edusamme tehti ka jõudmisel äsja saabunud lasteaiaelaste (eelkooliealiste) lasteni (16 674) ja nende vanemateni (19 113)²⁵. Seepärast peaks rakenduskavas seatud eesmärk jõuda 2020. aastaks 19 700 lapse ja lapsevanemani olema saavutatav.

Taanis paranes tänu varjupaikadele juurdepääsu ja sotsiaaltöötajate jõudluse paranemisele kodutute, sh Taanis viibimise luba omavate teistest ELi riikidest pärit kodutute olukord. Kodutud said tänu kaasamise meetmetele ajutise eluaseme ja panipaiga ning võimaluse osaleda sotsiaalsetes ettevõtmistes ja programmides, et suurendada oma tööalast konkurentsivõimet. 2014.–2019. aastal osales neis meetmetes kokku 2 169 inimest, millega on programmitöö perioodiks 2014–2020 püstitatud eesmärk (1 400) ületatud 55 %.

Madalmaades jätkus projekt „Naabruskonna eakad“ 2019. aastal 581 osalejaga. Seda oli vähem kui 2018. ja 2017. aastal. Projekti eesmärk on leevendada ebasoodsas olukorras

²³ Liikmesriigid, kes viivad ellu enim puudust kannatavate isikute sotsiaalse kaasamise rakenduskava (ka „II rakenduskava“), mille abil toetatakse aktiivsete tööturumeetmete hulka mittekuuluvaid meetmeid, mis hõlmavad mitterahalist, mitteraiaalset abi ja mille eesmärk on enim puudust kannatavate isikute sotsiaalne kaasamine.

²⁴ See eesmärk seati rakenduskavas kogu rakenduskava kestuseks.

²⁵ 2–3 ja 6–7 aasta vanused lapsed, ehkki see vahemik võib erineda sõltuvalt liikmesriigi kontekstist ja eelkooliealise lapse määratlusest.

olevate eakate sotsiaalset tõrjutust. Kõik osalejad olid vanemad kui 65 aastat. Osalejate koguarv aastatel 2014–2019 oli 2 855, mis moodustas 57 % püstitatud eesmärgist (5 000). Ehkki praeguse tempo juures jääb 2020. aasta eesmärk endiselt pisut kaugele, oli oluline tulemus see, et pärast aastat projektis osalemist oli umbes 81 % eakatest ikka veel kaasatud, 45 % ütles, et nende sotsiaälvõrgustik on laienenud, ning 63 % oli tugevdanud oma digi- ja finantsoskusi. 2019. aastal oli umbes kolmandik osalejatest rändetaustaga. Keelebarjääri ületamiseks värvati konkreetse keeleoskusega töötajaid.

Rootsi sotsiaalse kaasamise programmid hõlmavad kaht liiki toetust: tervise edendamine ning Rootsi ühiskonda käsitleva põhiteabe andmine muudest ELi või EMP riikidest saabuvatele puudust kannatavatele inimestele. Peamised sihtrühmad on kodutud (või kodutuks jäämise ohus olevad inimesed), rändajad, teise riigi taustaga inimesed, vähemused ja naised. Rakenduskavaga on seni jõutud 2 674 inimeseni, neist 658ni 2019. aastal. Suurenenud on nende rakenduskavaga hõlmatud inimeste osakaal – 38 %-lt 2016. aastal 70 %-le 2019. aastal –, kes väidavad, et neil on paremad tingimused, et hoolitseda oma tervise ja hügieeni eest. Pidevalt on kasvanud – 2016. aasta 43 %-lt 2019. aasta 93 %-le – nende inimeste osakaal, kes väidavad, et nad on saanud tuge või abi. 40 % eesmärk on mõlema asjakohase näitaja puhul tublisti ületatud.

Takistused rakenduskavade elluviimisel

Takistustest rakenduskava elluviimisel teatas 17 liikmesriiki. Enamik teatas probleemidest ajastamisega ja viivitustest abi andmisel (Belgia, Bulgaaria, Kreeka, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rumeenia, Taani ja Tšehhi Vabariik). Mõni neist viivitustest tulenes otse varasematel aastatel esinenud hankeprobleemidest (vt allpool Rumeenia kohta). Probleemid olid seotud ka järgmisega:

- logistika, nt varude ratsionaalse majandamise põhimõtete (FIFO-meetodi) mittejärgimine (Belgia, Eesti, Horvaatia, Läti, Poola ja Portugal);
- abi lõppsaajad, nt vähene teadlikkus, raskused abi lõppsaajateni jõudmisel (Horvaatia, Madalmaad, Poola, Rootsi ja Slovakkia);
- seire ja hindamine (Itaalia, Malta, Rootsi ja Rumeenia), nt raskused abi lõppsaajatelt andmete kogumisel, ning uus loomiselt olev seiresüsteem (Itaalia);
- partnerorganisatsioonide vähene suutlikkus (Itaalia, Poola, Taani ja Ungari) ning
- õiguslikud raskused, peamiselt abiga seotud riigihangete korraldamisel (Bulgaaria, Madalmaad, Portugal ja Rumeenia).

Korraldusasutuste vähest suutlikkust nimetas rakenduskava elluviimise takistusena vaid Taani. Rumeenia ei suutnud 2019. aastal ikka veel lahendada oma rakendamisprobleeme ja saada jagu hangetega seotud viivitustest, mis olid põhjustatud mitmest kaebusest, mille olid esitanud pakkujad, kelle pakkumus oli tagasi lükatud. Peale selle ei esitanud Rumeenia haridusministeerium rahastamisaotlust koolitarvete jaoks. Seetõttu ei jagatud kolmandat aastat järjest toidu- ja materiaalse abi. Euroopa fondide ministeerium – abifondi korraldusasutus Rumeenias – püüab aidata lahendada selle probleemi järgmisel aruandeperioodil.

Nagu varasematel aastatel, aitas abifondi paindlikkus ning korraldusasutuste ja partnerorganisatsioonide tugev koostöö riikidel paljud neist takistustest ületada. Mõnes liikmesriigis (nt Iirimaa, Itaalia ja Prantsusmaa) pidas korraldusasutus korrapäraseid kohtumisi partnerorganisatsioonide ja asjaomaste sidusrühmadega, et arutada ja toetada rakenduskava elluviimist.

Üldpõhimõtted

Abifondi käsitleva määruse artiklis 5 on sätestatud põhimõtted, mida tuleks abifondi vahendite kasutamise kavandamisel ja abifondi rakendamisel kõikjal kohaldada. Nende põhimõtete hulka kuuluvad rahastuse vastastikune täiendavus, sooline võrdõiguslikkus, diskrimineerimiskeeld, toidu raiskamise vältimine, tasakaalustatud toitumine, rahvatervis ning keskkonna ja kliimaga seotud aspektid. Liikmesriigid peaksid neid põhimõtteid järgima ja andma neist aru oma iga-aastastes rakenduskava elluviimise aruannetes.

Liikmesriigid andsid aru sellest, kuidas nad neid üldpõhimõtteid arvesse võtavad.

Vastastikuse täiendavuse põhimõtte järgimiseks koordineerivad liikmesriigid rahastamist teiste rahastamisvahenditega, et vältida topeletrahastamist ja suurendada abi ulatust. Eestis koostab ja esitab statistikaamet²⁶ ülevaateid ESFi meetmetes osalejate ja abifondi rakenduskava raames toiduabi saajate kattumise kohta. Maltal koostatakse üksikasjalik loetelu abifondi rakenduskavasid täiendavatest ESFi projektidest. Samuti vaadatakse Maltal läbi Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi kaudu saadud taotlused, et vältida topeletrahastamist ning tagada selle fondi ja abifondi programmi vastastikune täiendavus. Portugalis jälgib sama korraldusasutus nii abifondi rakenduskava kui ka ESFi sotsiaalse kaasamise ja tööhõive rakenduskava elluviimist, võttes arvesse, et need fondid täiendavad teineteist. Slovakkias kasutatakse abifondi meetmeid selleks, et teha kindlaks abi lõppsaajate vajadused, mille rahuldamiseks kasutatakse seejärel muude fondide pikemaajalisi lahendusi, nimelt ESFi rahastatavaid sotsiaalse kaasamise meetmeid. Itaalias viiakse kodutute toetamise meetet ellu koos ESFIGa, rakendades terviklikku lähenemisviisi, et pakkuda lisaks materiaalsele abile pikemaajalist sotsiaalse kaasamise alast toetust.

Kõik liikmesriigid andsid aru soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte ja diskrimineerimisvastase poliitika järgimisest. Enamik liikmesriike on määranud objektiivsed abikõlblikkuskriteeriumid (st isiku sotsiaal-majandusliku seisundi), et määrata kindlaks sihtrühm ja abi lõppsaajad, vältides diskrimineerimist abi jagamise mis tahes tasandil. Mõne 2018. aastal rakendatud tõhusa tavaga jätkati ka 2019. aastal. Saksamaa jagas soolise võrdõiguslikkuse alaseid teabelehti, millest partnerorganisatsioonid juhinduvad abifondi meetmete rakendamisel ja soolise võrdõiguslikkuse tagamisel. Madalmaad tegi koostööd rändetaustaga eakaid esindava ühendusega, kandmaks hoolt selle eest, et rakendatav lähenemisviis on jätkuvalt kaasav. Poola andis toiduabi ja võttis kaasnevaid meetmeid, et rahuldada mitmesuguste rühmade, st eakate, lapseootel naiste, kodutute ja puudega inimest vajadusi. Ehkki Rootsi tegeles nii meeste kui ka naistega, keskendus ta eelkõige naiste tervisele. Slovakkia seisis hea selle eest, et partnerorganisatsioonide töötajate seas on nii mehi kui ka naisi.

Mitu liikmesriiki ütles, et nad jagavad mitmekesisist ja tasakaalustatud toitu. Enamikul juhtudel aitavad toidupakke kokku panna asjaomased ministeeriumid (nt Bulgaarias tervishoiuministeerium, Sloveenias töö-, pere-, sotsiaal- ja võrdsete võimaluste ministeerium) või toitumisharustajad. Itaalia võtab toodete valimisel arvesse vajadust tagada Vahemeremaade toitumistavade koostöös olevas koguses valkude ja süsivesikute tarbimine. Portugalis püütakse katta toidupakkidega, mis sisaldavad nn toiduratta²⁷ kõigi seitsme toitainerühma päevaportsjoneid, 50 % abi lõppsaaja energia- ja toitainevajadusest.

²⁶ Statistikaamet on Eesti valitsusasutus, mille ülesanne on koostada ametlikku statistikat.

²⁷ Toiduratas on toitumisyhend, mille kohta lisab lisateavet aadressilt <http://www.fao.org/nutrition/education/food-dietary-guidelines/regions/countries/Portugal/en>.

Kõik liikmesriigid tagavad, et jagatav toit vastab riiklikele ohutus- ja tervisestandarditele. Peale selle kontrollitakse sageli toidu kvaliteeti. Lisaks toetavad mitu liikmesriiki abi lõppsaajate tervist tervislikku eluviisi edendavate kaasnevate meetmete kaudu.

Selleks et piirata toidu raiskamist, pannakse toidupakkidesse pikema kõlblikkusajaga tooted. Samuti arvestatakse ladude mahutavusega. Näiteks Küprosel võetakse hommikusöögi jagamise kavandamisel aluseks hommikusöögi saajate hinnanguline arv, et vältida toidu raiskamist. Teine viis, kuidas vähendada toidu raiskamist, on koguda ja jagada toidu ülejääke.

Enamik liikmesriike teatas oma rakenduskava elluviimise aastaaruandes keskkonnahoidlike meetmete elluviimisest. Näiteks Prantsusmaal küsitakse pakkujatelt teavet CO₂ heite kohta. Ungaril on kavas vähendada heidet toidu transportimisel, pakkides sooja toidu kuumakindlatesse plastkarpidesse ja kogudes kasutatud karbid kokku. Luksemburgis saavad partnerorganisatsioonid taotleda kvaliteedimärgist *SuperDrecksKëscht fir Betriber*, mis tõendab, et organisatsioon hoolib keskkonnast. Nagu 2018. aasta aruandes juba märgiti, kasutatakse Tšehhi Vabariigis keskkonnahoidlikke tooteid ja julgustatakse kasutama ringlussevõetud materjali (nt tualettpaber, mis on valmistatud täielikult ringlussevõetud paberist).

Hindamine

2019. aastal hinnati abifondi meetmete elluviimist vähemalt seitsmes liikmesriigis (Belgia, Bulgaaria, Poola,²⁸ Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa ja Tšehhi Vabariik). Enamasti hinnati edusamme, mis olid tehtud nende meetmete abil abifondi rakenduskavade elluviimisel, ja hinnang oli enamikul juhtudel positiivne. Bulgaaria korraldas 2019. aastal kaks hindamist ning rõhutas, et sooja toidu ja esmatarbekaupade jagamisel jõuti kõige haavatavamate rühmadeni. Tänu sellele, et sooja toidu jagamiseks eraldati rohkem rahalisi vahendeid, on veelgi suurenenud abi lõppsaajate arv (vt allpool tekstikast 2)²⁹. Nii nagu viimastel aastatel, kogus Austria antud abi kohta tagasisidet, kasutades küsimustikku: 99 % vastanutest oli väga rahul või rahul koolitarvete stardikomplektiga ning üldisemalt abifondi rakenduskava alusel ellu viidud meetmetega.

Mõne hindamise raames anti kasulikke soovitusi programmitöö perioodiks 2021–2027. Belgias tehtud hindamise tulemusel soovitati muu hulgas standardida kõige ebasoodsamas olukorras olevate isikute kindlaksmääramise menetlused, korraldada paremini tellimine ja jagamine ning tagada suurem läbipaistvus ja lihtsustamine. Prantsusmaa koostas sotsiaalküsimuste peainspektsiooni kaudu aruande, mis käsitleb võitlust toiduga kindlustamatuse vastu³⁰. Aruandes juhitakse tähelepanu abifondi rakendamisel esinevatele probleemidele, mis on seotud eeskätt jagamissüsteemiga ning vabatahtlike töötajate ja organisatsioonide pakutava toetusega. Aruandes nähti ette ka uue programmitöö perioodi teemalise konsultatsiooni korraldamine sidusrühmade seas, mis lükkus aga COVID-19 kriisi tõttu edasi.

Kast 2. Hindamine Saksamaal ja Bulgaarias

Saksamaa korraldas abifondi rakenduskava hindamise, mis hõlmas kõiki kava elluviimise

²⁸ <https://www.gov.pl/attachment/4c5afb14-e765-4181-ae72-bf19c437b29e>; <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-i-komunikacja>.

²⁹ <https://asp.government.bg/bg/deynosti/operativna-programa-za-hrani/operativna-programa-za-hrani-2014-2020/dobri-praktiki-i-spodelyane-na-opit>.

³⁰ <https://www.igas.gouv.fr/IMG/pdf/2019-069R-P.pdf>.

aspekte. Nagu on näha seireandmetest, on kõik eesmärgid ületatud ja paljutõotavad on ka hindamise tulemused. Hindamine näitas, et abifondi meetmed annavad ebasoodsas olukorras olevatele rühmadele selgelt võimaluse pääseda korrapäraselt ligi teenustele. Tänu intensiivsetele kaasamismeetmetele saavad isikud, kes muidu jääksid kõrvale, ligipääsu olemasolevatele teenustele. Arvud näitavad, et abi või nõu otsivate inimeste ja neid teenuseid pakkuvate organisatsioonide vaheline suhtlemine on paranemas, mistõttu on suurenemas ka neid teenuseid kasutavate inimeste arv. Hindamist täiendasid projektide juhtumiuuringud. Hindamise raames küsitleti edusammude ja tulemuste teemal mitmesuguseid sidusrühmi. Üksikasjalikum teave hindamise kohta avaldatakse 2020. aastal³¹.

Bulgaarias ellu viidud abifondi rakenduskava välishindamisel jõuti järeldusele, et i) toidupakkide jagamisega suures vaesuse ohus olevatele isikutele laiendatakse riigis sotsiaaltoetuse programmide ulatust; ii) puuduvad tõendid tarbetu halduskoormuse kohta; iii) haldus-, transpordi- ja ladustamiskulude katmiseks napib vahendeid; iv) oluline on kindlaks määrata nii sihtrühmad, pakutav toetus kui ka kaasnevad meetmed; v) abifondi programm on sidus ning täiendab muid riiklikke rahastamisprogramme, nagu sotsiaalkaitse fond, ja muud poliitikat, mille alusel pakutakse riigis sotsiaaltoetust, ning vi) abifondi programm suurendab selliste praeguste programmide väärtust, millega toetatakse avalikke sööklaid.

5. JÄRELDUSED

Seireandmete ja rakenduskavade elluviimise 2019. aasta aruannete analüüsimisel kujunev pilt on üldjoontes sarnane pildiga, mis avanes 2018. aasta aruannete põhjal.

Abifondi rakenduskavade alusel võetud finantskohustused ulatusid 2019. aastal 608 miljoni euron, jäädes veidi allapoole 2016.–2018. aasta keskmist. Aastate 2014–2019 kulukohustused olid kokku peaaegu 3 340 miljonit eurot, mis moodustas 74 % rakenduskavade koguvahenditest (ELi panus ja riiklik kaasrahastamine). Abisaajatele tehtud maksed 2019. aastal pisut kahanesid. Seevastu liikmesriikide esitatud maksetaotlused suurenesid märkimisväärselt ning 31. detsembriks 2019 ületasid komisjoni vahemaksed 38 % kogu 2014.–2020. aasta eraldisest (2018. aasta lõpus oli see näitaja 25 %). Seega tundub, et abifondi rahaliste vahendite kasutamine sujub üldjoontes hästi.

Enamik liikmesriike parandas oma seniseid tulemusi abi jagamisel ja tegi suuri edusamme oma eesmärkide saavutamisel. 2019. aastal jagasid abifondi abi edukalt 26 liikmesriiki. Toiduabi anti eelmise aastaga võrreldes veidi vähem, kuid esmase materiaalse abi andmine jätkas suurenemist – 2019. aastal anti seda 42 % rohkem kui 2018. aastal. Itaalia jagas 2019. aastal esmast materiaalselt abi esimest korda. Sellegipoolest püsivad mõned probleemid rakenduskavade elluviimisel, eelkõige viivitused ning logistika, õiguslike aspektide, sihtrühmadeni jõudmise ning seire ja hindamisega seotud raskused, samuti partnerorganisatsioonide vähene suutlikkus. Enamik liikmesriike suutis need raskused tänu koostööle partnerorganisatsioonide ja sidusrühmadega ületada, kuigi mõnikord oli vaja rakenduskava muuta. Hoolimata komisjoni hoolikast seirest, ei andnud Rumeenia institutsiooniliste muudatuste ja püsivate hankeprobleemide tõttu 2019. aastal abi. Ühendkuningriik loobus osalemast toidu- ja/või esmase materiaalse abi rakenduskavas.

³¹ Lõpparuande (seire ja hindamise kohta) saab alla laadida aadressilt https://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/Internationales/ehap-abschlussbericht.pdf?__blob=publicationFile&v=1.

2019. aastal sai abifondist toetust hinnanguliselt üle 12,5 miljoni inimese. Abifondi toetus on osutunud aastate jooksul stabiilseks. Kõige sagedasem abi on jätkuvalt toiduabi. 2019. aastal sai toiduabi enam kui 12,2 miljonit inimest (2019. aasta abi lõppsaajatest 93 %) ja esmast materiaalselt abi ligikaudu 832 000 inimest (6 %) ning peaaegu 30 000 inimest osales sotsiaalse kaasamise kavades (abifondi II rakenduskava). Nagu varasematel aastatel, oli 49 % abi lõppsaajatest naised. Abisaanutest umbes 30 % olid lapsed, 7 % kodutud ja 5 % puudega inimesed. Hinnangute kohaselt oli 10 % kõikidest toetatud inimestest rändajad, teise riigi taustaga inimesed või vähemused ning 8 % olid 65aastased või vanemad.

Nagu varasematel aastatel, on aruannetest näha, et abifondi tõhusal ja tulemuslikul rakendamisel on olnud keskse tähtsusega abifondi paindlikkus. Sihtrühmade ni jõudmisel on olnud olulised partnerorganisatsioonide teadmised sihtrühmade kohta. Samuti on abifond aidanud partnerorganisatsioonidel muutuda tõhusamaks, sealhulgas tarneaegade osas ja asutustevahelises koostöös. Mitmed rakenduskavade elluviimisel esinenud viivitused olid põhjustatud varasematel aastatel ette tulnud takistustest hangete korraldamisel. Peale selle on liikmesriikidel ja partnerorganisatsioonidel olnud võimalik suunata sihtrühmad asjakohaste pikemaajaliste teenuste osutajate juurde, mis on olnud ülioluline abi lõppsaajatega usalduslike suhete loomisel.

Kaasnevad meetmed on üha paremini välja arendatud ja üha mitmekesisemad. Liikmesriikide rakenduskavade elluviimise aastaaruannetest on näha, et kõik liikmesriigid, kes viisid 2019. aastal ellu abifondi I rakenduskava, rakendasid ka kaasnevaid meetmeid. Kõige levinum kaasnev meede oli endiselt hariv tegevus tervisliku toitumise edendamiseks / toiduvalmistamiskursused, järgnesid suunamine pädeva teenuseosutaja juurde ning leibkonna eelarve haldamise alane nõustamine. Mitu liikmesriiki rakendab ka muid meetmeid, mis on kohandatud nende vajadustele. Kokkuvõttes rakendati mitmesuguseid häid tavasid.

Üldjuhul teatasid liikmesriigid, et nad on järginud üldpõhimõtteid. Kõik kandsid hoolt selle eest, et abi oleks meeste ja naistele võrdselt kättesaadav, ning enamik rõhutas, et kedagi ei diskrimineerita tema soo, rassi või etnilise päritolu, usu või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu. Mõni liikmesriik tegi jõupingutusi selle tagamiseks, et abifondi toidupakkide sisu vastaks partnerorganisatsioonide ja abi lõppsaajate soovidele, et vältida toidu raiskamist. Liikmesriigid püüdsid pakkuda võimalikult mitmekesist ja tasakaalustatud toitu ning pöörasid tähelepanu ladustamisele ja õigeaegsele kättetoimetamisele, samuti ringlussevõetud materjali kasutamisele. Selline lähenemine aitab edendada rahvatervist ning saavutada kliima ja keskkonnakaitsega seotud eesmärged.

2020. aastal, pärast käesoleva aruandega hõlmatud ajavahemikku, muutis COVID-19 pandeemia puhkemine oluliselt keskkonda, kus viiakse ellu abifondi rakenduskavu. Pandeemia puhkemisele järgnenud majandus- ja sotsiaalkriis on tabanud ebaproportsionaalselt tugevasti teatavaid ebasoodsas olukorras olevaid rühmi ja isikuid, sealhulgas enim puudust kannatavaid isikuid. Uued inimrühmad, kes varem olid olnud haavatavas olukorras, avastasid end silmitsi seismas vaesuse ja sotsiaalse tõrjutusega. Tervisealase hädaolukorra leevendamiseks kehtestatud sotsiaalsed piirangud on muutnud toitu ja materiaalselt abi jagavate organisatsioonide tegutsemisviisi.

Reageerimaks praegusele kriisile muudeti abifondi käsitlevat määrust algatuste CRII, CRII+ ja REACT-EU raames nii 2020. kui ka 2021. aastal, et tagada uue programmitöö perioodi eel suurem toetus ja hõlbustada abifondi rakenduskava elluviimist.

Kuna 2014.–2020. aasta abifondi rakendamine hakkab lõppema, on kuju võtmas uue fondi ülesehitus ja juhtimise kord. Aastatel 2021–2027 saab abifondist ESF+ lahutamatu

osa, seega pööratakse laiemat sotsiaalse kaasamise strateegia ja rahastamise raames vaesuse kõige äärmuslikumate vormide kaotamisele veelgi suuremat tähelepanu. ESF+ programm on väga oluline, et toetada majanduse ja ühiskonna taastumist pärast koroonaviiruse pandeemiat ning edendada õiglast üleminekut kliimaneutraalsele majandusele kooskõlas Euroopa rohelise kokkuleppe³² eesmärkidega ja koos õiglase ülemineku fondiga³³. See programm on oluline ka Euroopa sotsiaalõiguste samba³⁴ eesmärkide saavutamiseks.

³² https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0009.02/DOC_1&format=PDF.

³³ https://ec.europa.eu/regional_policy/et/newsroom/news/2020/01/14-01-2020-financing-the-green-transition-the-european-green-deal-investment-plan-and-just-transition-mechanism.

³⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1226&furtherNews=yes&newsId=9524>.